- A. V. Sutula, V. V. Shutieiev, N. P. Batieieva, D. R. Melnychuk. Slobzhanskyi naukovy sportyvnyi visnyk. – Kharkiv : KhDAFK, 2014. – № 5(43). – S. 35–40.
- Muntian, 2013 – Muntian V. S. Motyvatsiino-tsinnisne stavlennia studentiv do zdorovoho sposobu zhyttia i fizychnoho vykhovannia. Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. – K., 2013. – Vypusk 5(30)13. – S. 108–113.
- Serhiienko, 2003 – Serhiienko L. P. Formuvannia aktyvnoi svidomosti studentok shchodo potreby u vedeni zdorovoho sposobu zhyttia. Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu: Zb. nauk. pr. – Kharkiv, KhKhPI, 2003. – № 16. – S. 69–73.

УДК 373.3.011.3-051

DOI 10.31470/2308-5126-2019-44-2-92-99

Красюк Людмила,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки, теорії та
методики початкової освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди».

Liudmyla Krasiuk,
PhD in Pedagogy,
Associate Professor
of the Department of Pedagogy, Theory
and Methodology of Primary Education
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy
Skovoroda State Pedagogical University».

E-mail: krasuk71@ukr.net
ORCID 0000-0003-1403-006X

ОСНОВНІ ЯКОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито основні якості сучасного вчителя початкової освіти. Доведено актуальність даної проблеми. Проаналізовано низку нормативних документів із названої проблеми, а саме: професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Типову освітню програму для підвищення кваліфікації педагогічних працівників». На основі аналізу професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» чітко визначено основні трудові функції педагога початкових класів. За «Типовою освітньою програмою для підвищення кваліфікації педагогічних працівників», означено профіль учителя початкової школи. У статті виокремлено основні індивідуально-особистісні та професійно-діяльнісні якості вчителя, яких він має набути для успішного виконання стратегічної мети й завдань реформування початкової освіти.

Ключові слова: учитель початкових закладів освіти, професійні якості педагога, функції педагога, початкова освіта.

This article reveals the main qualities of a modern teacher of elementary education. The actuality of this problem is proved. A number of normative documents on the mentioned problem are analyzed, namely: «Professional standard of a teacher of elementary school», «Typical educational program for improvement of professional skill of pedagogical workers». On the basis of the analysis of the «Professional Standard of the Primary School Teacher», the basic labor functions of the teacher of the elementary classes are clearly defined. According to the standard, the work of the teacher involves employment in the classroom and outside the building. Also, for the teacher there is a high level of psycho physiological and emotional load, a high level of responsibility for the formation of the educational environment and the safety of students. According to the «Typical Educational Program for the Improvement of qualifications of teaching staff», the profile of the elementary school teacher is defined. Profile or competency description conforms to the Concept for the implementation of state policy in reforming general secondary education «New Ukrainian School».

The basic competences of the teacher of elementary classes should include: vocational and pedagogical, social-civil, general cultural, linguistic-communicative, psychological-facilitative, entrepreneurial, information-digital competence. The article outlines the basic individually-personal and professionally-active qualities of the teacher, which he must acquire in order to implement the strategic goal and objectives of reforming primary education successfully.

Keywords: teacher of elementary educational institutions, professional qualities of a teacher, functions of the teacher, elementary education.

Постановка проблеми. За новими Державними стандартами освіти ключовою фігурою Нової школи є вчитель, оскільки якість освіти не може бути вище якості вчителів, які у ній працюють.

Для реалізації нового стандарту освіти державі потрібен Новий учитель – творчий, незалежний, конкурентоспроможний, різнобічний, культурний, морально й духовно розвинений... людина, яка любить свою роботу і своїх вихованців... особистість, близька до ідеалу.

Від якостей, якими володіє сучасний вчитель початкової освіти залежить формування особистості та суспільства в цілому. Суспільство довіряє вчителю найцінніше – своїх дітей, які є його майбутнім. Педагог готує підростаюче покоління до активної участі в житті суспільства.

Павло Хобзей зазначає, що вчитель має вміти мотивувати учня: до розвитку, до знання предмета, до пізнання світу. Це можна зробити лише тоді, коли любиш свою працю, коли ти відповідальний і відкритий до світу. Без мотивації не буде результату, а він має бути – тому що вже зараз можна сказати, що інформаційні технології не замінить вчителя.

Проте, безумовно, роль вчителя змінюється. Якщо раніше він був єдиним джерелом інформації, то зараз має організувати навчальний процес так, щоб діти самі пізнавали світ. Він, як і раніше, залишається лідером освітнього процесу, але стає невидимим організатором. Учитель має зробити все так, щоб учні самі дійшли висновків – саме тоді вони запам'ятовують суть [Хобзей...].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблема формування професійних та особистих якостей вчителів хвилювала педагогів-класиків: Я. Коменського, А. Макаренка, К. Ушинського, В. Сухомлинського та ін. В останні роки даній проблемі присвятили свої праці О. Абдуліна, А. Алексюк, Н. Волкова, М. Фіцула та ін.

Мета статті – на основі аналізу сучасних нормативних документів теоретично обґрунтувати основні якості сучасного вчителя початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. Учитель – людина, якій за фахом належить відкривати молодій генерації глибини наук, життєву мудрість, передавати навички діяльності. Із його працею свої сподівання пов'язують ті, у чийх сім'ях зростають діти. Від нього залежать розвиток особистості і міцність основ суспільства. Справжнім учителем може стати людина з високими моральними якостями та рівнем культури, яка розуміє, що шлях до професії і шлях у професії потребують праці над собою, постійного самоформування й самовдосконалення.

Міністерство освіти і науки України спільно з представниками освітянської спільноти та педагогічних закладів вищої освіти вперше на національному рівні розробили професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти».

Відповідно до стандарту, робота вчителя передбачає зайнятість у класі і за межами будівлі. Також для вчителя передбачений високий рівень психофізіологічного та емоційного навантаження, високий рівень відповідальності за формування навколишнього освітнього середовища та

безпеки учнів. У документі чітко визначені основні трудові функції педагога початкових класів, а саме:

1. *Планування і здійснення освітнього процесу* – передбачає вивчення та використання професійної літератури (зокрема вміння знаходити інформацію в Інтернеті), дотримання вимог нормативно-правових документів, які регламентують організацію освітнього процесу в школі. Вчитель повинен вміти планувати роботу, зокрема складати календарно-тематичні плани, плани уроків, виховної роботи, професійного саморозвитку. Тут важливо реалізовувати сучасні методики і технології навчання, вміти розробляти конспекти уроків будь-яких типів.

2. *Забезпечення і підтримка навчання, виховання і розвитку учнів в освітньому середовищі та родині* – учитель повинен визначати мету освітнього процесу і коригувати його при потребі. Також педагог повинен знати, які й коли застосовувати методи, засоби і форми навчання. Важливо, зокрема, враховувати сучасні методи і технології, також влаштовувати екскурсії, гурткові роботи тощо. Учитель повинен вміти застосовувати в освітньому процесі теоретичні знання з освітніх галузей, методики навчання освітніх галузей, вміти формулювати для дітей завдання, складати різні форми робіт тощо.

3. *Створення освітнього середовища* – важливо створити безпечні та психологічно комфортні умови для навчання, тобто забезпечувати дотримання вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, добирати матеріали й засоби для уроків, для оформлення класної кімнати. А також учитель має забезпечувати дотримання правил і традицій школи, ознайомлювати батьків з нормами поведінки в школі. Педагог при створенні освітнього середовища має враховувати індивідуальні потреби учня, зокрема йдеться й про обдарованих дітей.

4. *Рефлексія та професійний саморозвиток* – учитель має усвідомлювати свою роль, систему цінностей, мету і завдання роботи, тобто мати власну професійну позицію, поважати особистість дитини і толерантно до неї ставитися, надавати рівні можливості самореалізації учням різних національностей, віросповідань. Також педагог повинен вміти аналізувати власну професійну діяльність і визначати свої сильні та слабкі сторони, усвідомлювати потребу у своєму саморозвитку і конкретизувати цілі його досягнення. Педагог повинен брати участь у роботі творчих груп, методичних об'єднань вчителів початкових класів. Важливо застосувати у своїй педагогічній діяльності інноваційні методи, розподіляти навчальне навантаження так, щоб не допускати фізичної, психологічної перевтоми, «професійного вигорання».

5. *Проведення педагогічних досліджень* – учителю треба вміти визначати методичну проблему, розробляти навчальні та виховні завдання, апробувати їх, а потім вміти їх оцінити. Також важливо вміти підбити підсумки і відзвітувати про результати дослідження.

6. *Надання методичної допомоги колегам з питань навчання, розвитку, виховання й соціалізації учнів початкових класів закладу загальної середньої освіти* – педагог повинен бути готовим до стажування чи проходження виробничої практики студентами. Тобто він має надавати методичну допомогу,

рекомендації тощо. Також вчитель повинен вміти керувати роботою групи, методичного об'єднання, проводити майстер-класи, тренінги.

7. *Узагальнення власного педагогічного досвіду та його презентація педагогічній спільноті* – учитель повинен вміти узагальнювати власний педагогічний досвід, тобто вміти готувати доповіді про методику експериментальних досліджень і бути готовим до запитання колег. Також педагог має критично оцінювати та враховувати поради інших педагогів щодо коригування власної професійної діяльності.

8. *Оцінювання результатів роботи вчителів початкових класів закладу загальної середньої освіти* – учитель повинен вміти адекватно аналізувати й оцінювати роботу своїх колег, проводити експертизу навчальних матеріалів, підручників тощо, брати участь у роботі експертних груп, атестаційних комісій [Професійний стандарт...].

У «Типовій освітній програмі для підвищення кваліфікації педагогічних працівників», означено профіль учителя початкової школи. Профіль, або опис компетентностей, відповідає Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.

У Програмі виокремлено основні індивідуально-особистісні та професійно-діяльнісні якості вчителя, яких він має набути для успішного виконання стратегічної мети й завдань реформування початкової освіти.

До базових компетентностей вчителя початкових класів слід віднести:

– *професійно-педагогічна компетентність* – обізнаність із новітніми науково обґрунтованими відомостями з педагогіки, психології, методик, інноватики для створення освітньо-розвивального середовища, що сприяє цілісному індивідуально-особистісному становленню дітей молодшого шкільного віку;

– *соціально-громадянська компетентність* – розуміння сутності громадянського суспільства; володіння знаннями про права і свободи людини; усвідомлення громадянського обов'язку та почуття власної гідності;

– *загальнокультурна компетентність* – здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва;

– *мовно-комунікативна компетентність* – володіння системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування в процесі організації колективної та індивідуальної діяльності;

– *психологічно-фасилітативна компетентність* – усвідомлення ціннісної значущості фізичного, психічного і морального здоров'я дитини;

– *підприємницька компетентність* – вміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя задля підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави;

– *інформаційно-цифрова компетентність* – здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства [Про затвердження...].

Олександр Елькін – натхненник та організатор руху EdCamp в Україні, зазначає, сучасний український вчитель має сам бути учнем. Адже розвиток – це найбільший дар для кожного. І тільки коли ми інвестуємо в кращу версію себе, зможемо приносити користь іншим. Оскільки педагогічна професія – це служіння суспільству й країні, то сучасний учитель має постійно змінюватися і розвиватися.

У найпотужніших країн є розуміння, що від освіти безпосередньо залежить розвиток їхніх держав. Наслідки освіти неможливо відчутися вже сьогодні, а лише з наступним поколінням. Саме тому вчителі мають величезну відповідальність перед суспільством. Бо вони готують дітей для тих професій, які сьогодні можуть навіть не існувати.

Головний тренд у сучасній освіті – це зміна людей, які починають працювати вчителями. І зміна ролей, які вони виконують в освіті. Завдання вчителя тепер – не просто передавати знання, а бути фасилітатором, модератором, помічником, щоб навчити дітей самостійно здобувати інформацію [Елькін...].

Олеся Калинич, учителька Хустської гімназії-інтернату, у власному блозі в іронічній формі описала типи сучасних педагогів. *Класифікацію розроблено на основі багаторічних спостережень та власного педагогічного досвіду.*

Типи сучасних учителів (за О. Калинич).

Учитель-колекціонер. Такого вчителя можна помітити на багатьох майстер-класах, тренінгах. Дуже часто реєструється на онлайн-курси заради важливої мети – отримати сертифікат. Його професійна лексика рясніє поняттями скрайбінг, леп-бук, сторітелінг, blended learning, гейміфікація... Зазвичай учитель цього типу не використовує всі практики в роботі, адже його завдання – колекціонувати.

Учитель-фотограф. Добре, що сучасна дійсність винайшла Instagram. Адже зараз важливо не провести урок, а зробити про нього фотозвіт – так би мовити, довести, що урок був, що діти до школи прийшли, за партами (бажано якось їх гарно скласти) сиділи. Для фотографа важливе використання «спецефектів» у кадрі: побільше карток, побільше наліпок, побільше... та будь-чого, головне побільше. Тоді кадр яскравіший. Чим більше фото, тим кращий учитель.

Учитель-блогер. Щойно пролунав дзвінок на перерву, а вчитель-блогер уже повідомив півсвіту, що сьогодні в нього було на уроці, що написали діти у творах і про що він думав протягом останньої години. Байдуже, що це не завжди цікаво іншим, адже колеги зазвичай роблять те саме, що й блогер, тільки не публікують. Підтримує тісні зв'язки з учителями всіх типів, бо вони – джерело його творчості.

Учитель-ностальгія. Твердо переконаний: раніше все було не так. І діти були вихованіші, і вчителів шанували, і програма легша, і підручники зрозуміліші. Живе спогадами (на рівні зітхань) про минуле. Намагається минуле пристосувати до вимог XXI століття, але зазвичай йому це не вдається, що викликає ще більше суму, відчаю й безнадії.

Учитель-детектив. Завжди в пошуку – тільки не себе, а винних. Любить у невдачах когось звинувачувати. Не важливо, хто винен: родичі учня, підручники, програми чи МОН узагалі – головне, щоб можна когось критикувати. Часто страдниками стають «ностальгісти», які еволюціонували й вирішили не просто страждати, а озвучити наболіле. Прикметно, що «детективи» самі нічого не створюють, адже інакше їх теж можуть у чомусь звинуватити.

Учитель-ксерокопія. Такий учитель не переймається творчістю. Та й для чого, якщо є вчитель-блогер, який описує весь процес навчання, учитель-НУШ, який і так усе зробив, та ще й учитель-підприємець, у якого можна багато чого купити?

Учитель-тінь. Він за всіма спостерігає. У соцмережах не коментує практично нічого, щоб не помилитися й не бути підданим критиці. Не можна сказати, що вчитель-тінь не творчий. Ні, часто навіть навпаки. Просто в нього принцип «Мовчання – золото». Зазвичай про «тінь» знають у вузьких колах і міні-групах, де йому фізично сховатися неможливо.

Просто вчитель. Він просто любить дітей і намагається бути чесними і з ними, і з собою. Він професійний. Його уроки цікаві. Часом *просто вчитель* поєднує ознаки кількох вище наведених типів, але сказати, який у ньому тип переважає точно, важко. Зараз, читаючи цей текст, *просто вчитель* посміхається, бо розуміє, як важливо в сучасному світі бути оригінальним, сучасним і водночас залишатися собою [Калинич...].

Вчитель ХХІ століття це той, хто в першу чергу вміє знаходити спільну мову зі своїми учнями. Це означає, він повинен бути ідеальним психологом.

Крім того, вчитель повинен йти в ногу з часом, бути різнобічною людиною, не обмежуватися лише сферою свого предмета. Вчитель повинен мати хороший словниковий запас. Це професіонал-ерудит, який знає не лише свій предмет. Вимогливість і суворість не повинні закривати його здатності бути в процесі виховання помічником, радником і другом своїх учнів.

Він повинен бути сучасною інтелекгентною людиною, обов'язково володіти новими технологіями. Тільки вчитель, котрий йде в ногу з часом, здатний зрозуміти своїх нових учнів і бути їм цікавим.

Ніжний дотик до особистості дитини є професійною якістю зразкового педагога.

Сутність справжнього Сучасного вчителя криється в самому слові «УЧИТЕЛЬ»:

У – унікальний, успішний, розумний, універсальний, вміє професійно подавати матеріал.

Ч – чесний, чуйний, людяний, з почуттям гумору.

И – інтелекгентний, індивідуальність.

Т – тактовний, толерантний, терплячий.

Е – енергійний, природний, одностудець.

Л – люблячий дітей, люблячий свою роботу.

Б – і дуже м'який як м'який знак і саме слово!... І ця істина буде невідкладною часу [Павлюк...].

Висновки. Отже, сучасний вчитель початкової освіти – особа, яка за змістом своєї професійної діяльності повинна мати сукупність універсальних якостей. Учитель повинен мати здібності організатора, оратора, психолога, бути висококомпетентним фахівцем у своїй галузі й ерудованим в інших галузях знань. Аналізуючи вищезазначені нормативні документи переконуємося, що сучасний учитель – це психологічно та емоційно компетентна людина, професіонал, який обізнаний у всіх сферах різних наук, здатний сформувати у молодого покоління знання та навички необхідні для життя у сучасному світі. Лише такий учитель зможе ефективно здійснювати освітній процес у Новій українській школі.

ЛІТЕРАТУРА

- Елькін – Елькін О. Яким має бути сучасний вчитель? URL: <https://osvitoria.media/experience/yakym-maye-buty-suchasnyj-vchytel/> (дата звернення: 17.02.2019).
- Калинич – Калинич О. До якого типу сучасних вчителів належите Ви? URL: <https://pedpresa.ua/194691-yakyj-vy-pedagog-do-yakogo-typu-suchasnyh-vchyteliv-nalezhyte-vy.html> (дата звернення: 15.02.2019).
- Павлюк – Павлюк І. Особистість сучасного вчителя в новій школі URL: https://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/administration/41904/ (дата звернення: 10.02.2019).
- Про затвердження... – Про затвердження типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти Наказ МОН № 36 від 15.01.2018 року. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/58996/ (дата звернення: 15.02.2019).
- Професійний стандарт... – Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти»: URL: https://www.pedrada.com.ua/files/articles/2445/Vchytel_pochatkovykh_klasiv_2018_Pedrada.pdf (дата звернення: 10.02.2019).
- Хобзей – Хобзей П. Яким має бути сучасний вчитель? URL: <https://osvitoria.media/experience/yakym-maye-buty-suchasnyj-vchytel/> (дата звернення: 15.02.2019).

REFERENCES

- Elkin – Elkin O. Yakym maie buty suchasnyi vchytel? URL: <https://osvitoria.media/experience/yakym-maye-buty-suchasnyj-vchytel/> (data zvernennia: 17.02.2019).
- Kalynych – Kalynych O. Do yakoho typu suchasnykh vchyteliv належыте Vy? URL: <https://pedpresa.ua/194691-yakyj-vy-pedagog-do-yakogo-typu-suchasnyh-vchyteliv-nalezhyte-vy.html> (data zvernennia: 15.02.2019).
- Pavliuk – Pavliuk I. Osobystist suchasnoho vchytelia v novii shkoli URL: https://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/administration/41904/ (data zvernennia: 10.02.2019).
- Pro zatverdzhennia... – Pro zatverdzhennia typovoi osvitoi prohramy orhanizatsii i provedennia pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv zakladamy pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity Nakaz MON № 36 vid 15.01.2018 roku. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/58996/ (data zvernennia: 15.02.2019).
- Profesiinyi standart... – Profesiinyi standart «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity»: URL: https://www.pedrada.com.ua/files/articles/2445/Vchytel_pochatkovykh_klasiv_2018_Pedrada.pdf (data zvernennia: 10.02.2019).
- Khobzei – Khobzei P. Yakym maie buty suchasnyi vchytel? URL: <https://osvitoria.media/experience/yakym-maye-buty-suchasnyj-vchytel/> (data zvernennia: 15.02.2019).